

RƏQƏMSAL ÖDƏNİŞLƏRİN VERGİ SİSTEMİNİN EFFEKTİVLİYİNİN ARTIRILMASINA TƏSİRİ

Vergi sisteminin səmərəliliyi, vergi qoyma qaydalarının ölkə iqtisadiyyatının faktiki vəziyyətinə uzlaşmasından birbaşa asılıdır. Vergi sisteminin effektivliyi onun sahibkarlıq və investisiya fəaliyyətinə şərait yaradılması ilə bağlıdır. Vergi sisteminin təkmilləşməsində və onun müasir tələblərə uyğun səviyyəyə çatdırılmasında informasiya təminatının böyük rolu vardır. Buna nail olmaq üçün sistemin tamamilə kompüterləşməsinə ehtiyac vardır. Bu gün ölkə iqtisadiyyatı tələblərə uyğun olaraq rəqəmsallaşır. Vergi effektivliyinin təmin olunmasında da rəqəmsal texnologiyalara keçid və onlardan istifadəyə zərurət yaranır.

Nağd iqtisadiyyatın yüksək səviyyədə olması vergidən yayınma, subyektlər ara-

sında dövryyələrin qeyri-şəffaflığı kimi problemlər yaradır. Rəqəmsal ödənişlərin artması hökumətə kölgə iqtisadiyyatının həcmnin azaltmaqla fiskal dayanıqlığı artırmağa kömək edir. Kölgə iqtisadiyyatında ilk növbədə büdcə daxilolmaları azalır, dövlət vergilərdən əldə edəcəyi gəlirlərdən məhrum olur. Rəqəmsal texnologiyalardan istifadə edilməklə qarşıya qoyulmuş problemlərin həllinə nail olmaq mümkündür. Rəqəmsal transformasiya və texnoloji innovasiyalar maliyyə xidmətinə sürətli, asan və effektiv çıxış əldə etməyə imkan verir. [1]

Rəqəmsal texnologiyalara keçidin mühüm tarixi vardır. Son dövrlərdə rəqəmsal ödənişlərin genişləndirilməsinə hədəflənmiş bir sıra hüquqi aktlar qəbul edilmiş, islahatlar aparılmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin vergi sisteminin inkişafına dair 21 oktyabr 2005-tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2005-2008-ci illər üçün Dövlət Proqramı (Elektron Azərbaycan)” rəhbər tutaraq 2006-cı ildən başlayaraq Vergilər Nazirliyi sistemində vergi inzibatçılığı proseslərinin elektron qaydada çevik və səmərəli həyata keçirmək üçün Avtomatlaşdırılmış Vergi İnformasiya Sistemi (AVİS) yaradılmışdır. AVİS-in yaratdığı geniş imkanlar hesabına 2007-ci ildən ölkəmizdə elektron bəyannamə sisteminin tətbiqi mümkün olmuş və bu məqsədlə İnternet Vergi İdarəsi yaradılmışdır. 2008-ci ildən tətbiq edilməyə başlanan “bir pəncərə” sistemi elektron hökumətin əsas elementlərindən olan məlumatların bir mərkəzdə cəmləşdirilməsini, vergi qeydiyyatı da daxil olmaqla bütün inzibati qeydiyyatların tamamilə sinxronlaşdırılmasını həyata keçirir. İş adamlarının mərkəzi sistemlə avtomatik və davamlı əlaqəsi yaranır. 2010-cu il yanvarın 1-dən etibarən elektron vergi-hesab fakturalarının tətbiqinə başlandı. Nəticədə vergi ödəyiciləri tərəfindən satılan mallara (iş, xidmətlərə), görə vergi hesab-fakturaları elektron formada təqdim olunur. Elektron vergi hesab-fakturalarının tətbiqi həm vergi ödəyiciləri üçün inzibatçılığın sadələşdirilməsinə, həm də bu sahədə aparılan vergi nəzarətinin səmərəliliyinin artırılmasına əlverişli şərait yaradır.

Vergi ödəyicilərinə xidmətin genişləndirilməsi və xidmətlərin keyfiyyətinin artırılması istiqamətində görülən tədbirlərdən biri də 2011-ci ildə qəbul edilmiş “2011-2015-ci illərdə vergi orqanları tərəfindən vergi ödəyicilərinə göstərilən xidmətlərin inkişafı Konsepsiyası”dır. Konsepsiyanın əsas hədəflərinə elektron xidmətlərin tətbiqinin genişləndirilməsi, e-xidmətlərdən istifadənin kütləviləşdirilməsi, vergi bəyannamələrinin təkmilləşdirilməsi, tərtibatının sadələşdirilməsi, e-vergilərin ödənilməsi prosesinin asanlaşdırılması, elektron ödəmələrin tətbiqi, e-vergi apelyasiya sisteminin təkmilləşdirilməsi, vergi ödəyicilərinə xidmətin forma və metodlarının təkmilləşdirilməsi və vergi ödəyicilərinə xidmət sahəsində çalışan əməkdaşların peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi aiddir.

Vergi sistemində müasir texnologiyaların tətbiqi ilə müşayiət olunan islahatlara iki prizmadan vergi orqanlarının və vergi ödəyicilərin nəzarətdən baxmaq olar. Vergi orqanlarının nəzarətdən baxıldıqda, bu daha təkmil nəzarət mexanizmlərinin qurulmasıdır. Bu məsafədən nəzarət, proqram təminatlarından istifadə etməklə ödəyicilərin bəyannamələrinin təhlili, vergilərin ödənilməsinin hərəkət halqası üzərində şəffaf nəzarət mexanizmlərinin müəyyən edilməsidir. Düzgün işlənilib hazırlanmış və tətbiq edilmiş

analitik tədbirlər vergi yığımının səmərəliliyini artırır. Vergi ödəyicilərinin nəzərindən baxıldıqda, aparılan islahatlar daha çox vergi ödənilməsi ilə bağlı proseslərin vergi ödəyicilərinin vaxtının və xərclərinin azaldılmasına şərait yaratması, eyni zamanda, vergi ödənilməsi prosesinin sadə və rahat olması ilə bağlıdır. Bu, vergi ödəyicilərinin öz ödəmələrini həyata keçirməsi prosesində daha loyal olmağa və könüllü əmələtmə səviyyəsinin artmasına birbaşa təsir edir. Ölkə Prezidenti Cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə vergi xidmətinin təkmilləşdirilməsi, modernləşdirilməsi və müasir dünya standartlarına tam uyğunlaşdırılması prosesi gedir və vergi siyasəti də daxil olmaqla, iqtisadi siyasət sahəsində kompleks tədbirlərdən biridə “2013-2020-ci illərdə vergi sisteminin İnkişaf Strategiyası” qəbul edilmişdir. “2013-2020-ci illərdə vergi sisteminin İnkişaf Strategiyası”nın əsas missiyası Azərbaycanın iqtisadi inkişaf hədəflərinə nail olmaq üçün mütərəqqi, mükəmməl və beynəlxalq standartlara cavab verən vergi sisteminin formalaşması və vergi ödəyiciləri ilə vergi orqanları arasında partnyorluq prinsipinə əsaslanan keyfiyyətə yeni əməkdaşlıq prinsiplərinin yaradılmasıdır. [3]

Rəqəmsal ödənişlərin tətbiqinin və istifadəsinin genişləndirilməsi iqtisadi dövriyyələri şəffaflaşdırmaqla, nağd pulla bağlı xərclərin, bank və müəssisələrin əməliyyat xərclərinin azalmasına gətirib çıxaracaq ki, bu da öz növbəsində, vergi bazasının, habelə əhali və müəssisələrin maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının genişləndirilməsinə, bank sektorunun kreditləşmə və investisiya imkanlarının gücləndirilməsinə və son nəticədə iqtisadi artıma təkan verəcəkdir. Son onillikdə yeni rəqəmsal texnologiyalara əsaslanan ödənişlərin çeşidi və bu tip maliyyə əməliyyatlarının sayı sürətlə artmaqdadır. Xüsusilə də mobil telefonların kütləviləşməsi ilə rəqəmsal ödənişlərin dinamikasında sürətli artım baş verməkdədir. Son illərdə Azərbaycanda nağdsız ödənişlərin genişləndirilməsi, iqtisadiyyatda şəffaflığın artırılması məqsədi ilə bir sıra qanunvericilik aktları qəbul edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli 1138 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələri”ndə də vergi islahatlarının davam etdirilməsi və səmərəli vergi sisteminin təşviq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur [2]. İslahatlar vergilərin sadələşdirilməsi, iqtisadiyyatda vergi yükünün optimallaşdırılması, vergiyə cəlbi stimullaşdıran vergi inzibatchılığının daha da təkmilləşdirilməsi, vergi uçotunun və hesabatlılığının sadələşdirilməsi kimi tədbirləri əhatə edir. Hal-hazırda vergi sistemində olan vergilərin ödənilməsi və onlardan yayınması problemləri yerli bələdiyyə orqanları səviyyəsində də mövcuddur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasında rəqəmsal ödənişlərin genişləndirilməsi üzrə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Sərəncamı. Bakı şəhəri, 26 sentyabr 2018-ci il № 508.
2. “Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələrinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 6 dekabr 2016-cı il, № 1138.
3. <http://tedris.taxes.gov.az>